

коммуникационные технологии, технология ситуационного обучения (кейс-метод), технология рефлексивного обучения.

Kravchishina E. Professionally-oriented Technology Training of Future Teachers in Higher Education Institutions

The article analyzes the essence of the concept of „professional-oriented education technology”. The basic classification of learning technologies. Obtained basic professionally oriented learning technologies, suitable for use in the preparation of future teachers. It presents the essential characteristics of modern professional-oriented technologies, such as: technology learning context; problem-based learning technology; technology intensive, active learning; modular technology and module-rating training; information and communication technologies; situational learning technology (case method); reflective learning technology.

Key words: professionally-oriented education technology, technology of contextual learning, problem-based learning technology, technology intensive (active) training, technology module and the module-rating training, information and communication technologies, situational learning technology (case method), reflective learning technology.

Стаття надійшла до редакції 21.01.2017 р.

Прийнято до друку 24.02.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Докучаєва В. В.

УДК 372.881.111.1

І. М. Лобачова

**ВИКОРИСТАННЯ НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ
КОМУНІКАЦІЇ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

Відповідно до нормативних документів, рекомендованих Радою Європи, «Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти...» [1] вивчення англійської мови з 2012 року починається з першого класу. З огляду на реорганізацію системи початкової освіти в Україні змінюється і підхід до навчання англійської мови. Учитель початкової школи на уроці іноземної мови має створити умови для ранньої комунікативно-психологічної адаптації молодших школярів до нового іншомовного середовища та для подолання мовних бар'єрів під час використання англійської мови як засобу комунікації. Формувати самостійних, творчо мислячих, здатних до міжкультурного спілкування школярів неможливо лише традиційними методами і технологіями. Вони не можуть цілком задовольнити потреби сучасного учня початкової школи, вікові

особливості якого визначають рухову та моторну активність і велике значення набуває невербальний компонент у самовираженні. Пошук нових стратегій вивчення іншомовного матеріалу викликає зацікавлення в теоретиків і практиків, імплементація інноваційних технологій у навчання іноземної мови молодших школярів стає вкрай необхідною для досягнення оптимальних результатів в оволодінні англійською мовою як засобом спілкування.

На сьогодні в науковому колі наявні праці, присвячені дослідженню невербального компонента в комунікації (В. Біркенбіль, Л. Величко, Є. Верещагін, Г. Колшанський, Х. Міккін, Д. Фаст та ін.); специфіці комунікативних явищ (О. Бескорса, М. Бовтенко, І. Гречихін, О. Ішутіна, Ю. Караулов та ін.); удосконаленню навчання іноземних мов у початковій школі (О. Бігич, М. Денисенко, Н. Жеренко, К. Маслієва, С. Ніколаєва, О. Паршикова, В. Плахотник та ін.). Актуальність заявленої теми зумовлено відсутністю комплексного аналізу проблеми використання невербальних засобів комунікації під час навчання англійської мови учнів молодшого шкільного віку.

Мета розвідки – з'ясувати й обґрунтувати дидактичні умови використання невербальних засобів спілкування разом із вербальними на уроці англійської мови в початковій школі.

Для досягнення поставленої мети використано такі методи дослідження, як аналіз, синтез, систематизація, узагальнення, які допомогли проникнути в сутність окресленої проблеми, логічно перейти від однієї, менш загальної думки, до іншої, більш загальної.

У науковій літературі визначено, що невербальні засоби комунікації разом із вербальними є засобом вираження і розуміння думки, що сприяє адекватній передачі та сприйманню інформації, розкриттю особистостей обох комунікантів (Р. Баур, В. Костомаров, Х. Рюкле та ін.). Крім того, невербальне спілкування розуміється ще як соціально та психо-фізіологічно обумовлене використання невербальних засобів комунікації, у яких виражено загальнокультурний досвід й індивідуальні риси особистості та які служать для передачі і сприйняття інформації. Невербальний компонент використовується не лише на уроках і перервах, а й у педагогічному спілкуванні.

Акт комунікації передбачає розуміння як словесної інформації, так і невербальної. Під час навчання англійської мови вчителю необхідно враховувати нерозривний зв'язок вербального і невербального компонентів у комунікації, а також культурологічні особливості використання і розуміння невербальних засобів, бо в різних мовах існують універсальні й специфічні невербальні знаки, обумовлені національними та культурними особливостями тієї чи тієї країни, мова якої вивчається.

На уроці іноземної мови створюються умови як для розвитку здібностей дитини, так і для підготовки учнів до реального спілкування в межах міжкультурної взаємодії, під час якої необхідно розуміти та

використовувати не лише вербальні, але й невербальні засоби комунікації. Невербальні дії, на думку дослідників (Р. Баур, Л. Величко, Х. Рюкле, Н. Сметаніна, Д. Фаст та ін.), займають важливе місце в спілкуванні та значно впливають на партнера. Цей факт необхідно враховувати під час навчання іноземної мови, бо повноцінного акту комунікації не може бути без урахування всіх факторів, що є його складовими.

На сьогодні невербальні засоби комунікації класифікують на такі групи:

1) оптико-кінетична система знаків (жести, міміку, пантоміміку; джерелом інформації є руки, обличчя, поза);

2) пара лінгвістичні засоби (якість голосу, його діапазон, тональність);

3) екстралінгвістична знакова система (вкраплення в мову сміху, пауз тощо, бо люди у своїх діях керуються не лише інтелектом, а й емоціями);

4) візуальне спілкування (здійснюється завдяки контакту очей; поглядом теж можна передати певну інформацію, особливо ті почуття, які переживають співрозмовники);

5) проксеміка (стосується організації простору і часу спілкування) [4, с. 407–408].

За іншою класифікацією невербальні засоби спілкування поділяють на:

1) оптичні (жести, міміка, поза, хода тощо);

2) акустичні (темп мовлення, тембр, висота, сила голосу, інтонація тощо);

3) кінетичні (дотик, потиск руки, поцілунок тощо);

4) ольфакторні (запах тіла, косметики тощо);

5) просторово-часові (відстань між співбесідниками, розміщення їх у просторі, тривалість контакту) [2, с. 101–103].

У дослідженні значну увагу звернено на оптичні невербальні засоби комунікації і жести зокрема. Жести – це виражальні рухи рук, що передають внутрішній стан людини й предмети навколишньої дійсності.

За функціональним призначенням і природою вирізняють такі види жестів:

1) ритмічні жести (дублюють інтонацію, виокремлюють певні частини висловлювання, підкреслюють логічний наголос, сповільнення чи прискорення темпу мовлення);

2) емоційні жести (передають найрізноманітніші відтінки почуттів: подив, радість, захоплення, ненависть, роздратування, розчарування);

3) вказівні жести (виконують функцію виділення якогось предмета серед однорідних);

4) зображувальні жести (відтворюють предмети, тварин, інших людей (їхню форму, рухи, розміри); ними користуються в тих випадках, коли необхідно підсилити враження і вплинути на слухача наочно);

5) жести-символи (інформують про певні дії, властивості, наміри тощо; такі жести не мають нічого спільного з діями, про які вони сигналізують) [3].

I. Сайтарли, досліджуючи проблему культури міжособистісних стосунків, класифікує жести на:

1) жести-ілюстратори (супроводжують мовленнєвий процес і позбавлені сенсу поза вербальним контекстом; за їхньою допомогою співрозмовник підсилює зміст повідомлення);

2) конвенційні жести (символічні жести, які використовуються при привітаннях, запрошеннях, прощаннях; корелюють із вербальними повідомленнями і цілком обумовлені особливостями національних культур);

3) модальні жести (свідчать про емоційно-психічний стан людини, зокрема про почуття невпевненості, сумніву, депресії тощо);

4) ритуальні жести (супроводжують ритуальні дії, культові обряди) [5].

Так, на нашу думку, доцільними в навчанні учнів молодшого шкільного віку нового іншомовного лексичного матеріалу будуть зображувальні жести, жести-символи та жести-ілюстратори. Але зауважимо, що на подальших етапах вивчення іноземної мови майже всі перераховані види жестів матимуть вагомe значення для здійснення акту міжкультурної комунікації.

З'ясовано, що процес комплексного навчання невербальним засобам комунікації в поєднанні з вербальними на уроці англійської мови в початковій школі перебуває в прямій залежності від єдиного дидактичного підходу, відбору невербального матеріалу, що відповідає змістовим і процесуальним характеристикам моделі дидактичних умов і засобів, організації навчання невербальним засобам спілкування разом із вербальними на уроці англійської мови.

Уважаємо, що найпростіший спосіб здійснити акт комунікації іноземною мовою в умовах сучасного навчального процесу в початковій школі – «підкріпити» лексичну одиницю невербальним засобом – певним жестом-ілюстратором. Таке одночасне поєднання словесного образу й мови рухів, жестів, міміки забезпечує ефективне використання задіяних аналізаторів (як слухового, так і зорового) для успішного оволодіння англійською мовою. Учитель під час створення образу певної лексичної одиниці озвучує її англійською мовою, а учні в цей час співвідносять зображувальний жест з уявним предметом чи дією. За такої організації навчального процесу молодші школярі виступають активними його учасниками, адже всі вони задіяні до зображення іншомовних лексичних одиниць мовою жестів, рухів, міміки тощо.

Наприклад, розглянемо використання жестів-ілюстраторів при вивченні іншомовної лексики з теми «Свійські тварини» молодшими школярами. Так, для кращого запам'ятовування лексичної одиниці «a pig» (свинка) зімітуємо цю тваринку: зобразимо забавне рильце свинки,

зімкнувши великий і вказівний пальці в коло та притуливши їх до носа; для вивчення лексеми «a horse» (кінь) «підкріпимо» її таким зображувальним жестом: опустимо донизу та стиснемо в кулаки руки, тим самим показавши уявні копита; для імітації лексичної одиниці «a cat» (кіт), прикладемо до верхньої губи вказівні та середні пальці так, щоб це нагадувало вуса; при вивченні іншомовної лексеми «a dog» (собака) підсилюємо словесний образ за допомогою приставлених до голови двох рук для створення вух собаки; для вивчення лексичної одиниці «a cow» (корова) «підкріпимо» її таким жестом-ілюстратором: покажемо довгі роги, приставивши над головою випрямлені вказівні пальці; для лексеми «a goat» (коза) вказівні пальці обох рук приставляємо до лоба; для кращого засвоєння лексичної одиниці «a goose» (гуска) зображуємо голову птаха, склавши пальці у вигляді дзьоба; для ілюстрації лексеми «a hen» (курка) зімкнемо до купи пальці рук, здійснюючи рухи вверх, вниз ніби клюємо зернятко; для зображення за допомогою жесту-ілюстратора лексичної одиниці «a rooster» (півень) зімкнемо великий та вказівний пальці, щоб створити уявний дзьоб, а решту піднімемо догори, як гребінь; а для лексеми «a duck» (качка) рухаємо опущеними донизу руками, показуючи ходу качки тощо. Обов'язково слід перевірити, чи запам'ятали учні запропоновані жести-символи, для того щоб у подальшій роботі не виникало труднощів у відтворенні вивченого лексичного матеріалу. Зауважимо, що за такого викладу навчального матеріалу, коли словесний образ підкріплено жестикуляцією, молодші школярі ефективніше засвоюють лексичні одиниці та зовсім не втомлюються, а це дозволяє стверджувати про дотримання здоров'язбережувальної технології в навчально-виховній діяльності.

Отже, використання зображувальних жестів дає можливість учням молодшого шкільного віку і вчителю подолати багато труднощів у засвоєнні англійської мови принципово новим шляхом. Застосування жестів-ілюстраторів у навчанні іноземної мови молодших школярів сприяє швидкому запам'ятовуванню та відтворенню слів за їх жестами-символами. Імплементация невербальних засобів комунікації разом із вербальними під час вивчення нового іншомовного лексичного матеріалу сприяє підвищенню ефективності опанування учнями молодшого шкільного віку іноземної мови. У подальших розвідках заплановано поглибити дослідження окресленої проблеми з акцентом на методі асоціативних символів у навчанні англійської мови учнів початкової школи.

Список використаної літератури

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с. **2. Мацюк З.** Українська мова професійного спілкування : навч. посібн. / З. Мацюк, Н. Станкевич. – [4-те вид.]. –

Київ : Каравела, 2011. – 352 с. **3. Невербальні засоби спілкування** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/1081080640619/dokumentoznavstvo/neverbalni_zasobi_spilkuvannya **4. Орбан-Лембрик Л. Е.** Психологія управління / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К. : Академвидав, 2003. – 568 с. **5. Сайтарли І. А.** Культура міжособистісних стосунків : навч. посібн. / І. А. Сайтарли. – Київ : Академвидав, 2007. – 240 с.

Лобачова І. М. Використання невербальних засобів комунікації під час навчання англійської мови молодших школярів

У статті досліджено проблему імплементації невербальних засобів комунікації в поєднанні з вербальними під час навчання англійської мови учнів молодшого шкільного віку. Установлено, що реорганізація системи освіти обумовила пошук інноваційних технологій у навчанні молодших школярів, щоб забезпечити навчальну успішність й інтенсивний розвиток особистості учня. Розглянуто класифікації невербальних засобів спілкування для визначення теоретичного аспекту окресленої проблеми. З'ясовано, що використання зображувальних жестів дає можливість учням молодшого шкільного віку і вчителю подолати багато труднощів у засвоєнні англійської мови принципово новим шляхом. Доведено, що застосування жестів-ілюстраторів у навчанні іноземної мови молодших школярів сприяє швидкому запам'ятовуванню та відтворенню слів за їх жестами-символами. Імплементація невербальних засобів комунікації разом із вербальними під час вивчення нового іншомовного лексичного матеріалу сприяє підвищенню ефективності опанування учнями молодшого шкільного віку іноземної мови.

Ключові слова: жести, міжкультурна комунікація, невербальні засоби спілкування, учень початкової школи.

Лобачёва И. Н. Использование невербальных средств коммуникации при обучении английскому языку младших школьников

В статье исследована проблема имплементации невербальных средств коммуникации в сочетании с вербальными при обучении английскому языку учеников младшего школьного возраста. Установлено, что реорганизация системы образования обусловила поиск инновационных технологий в обучении младших школьников, чтобы обеспечить учебную успеваемость и интенсивное развитие личности ученика. Рассмотрены классификации невербальных средств общения для определения теоретического аспекта обозначенной проблемы. Определено, что использование изобразительных жестов дает возможность ученикам младшего школьного возраста и учителю преодолеть многие трудности в усвоении английского языка принципиально новым путем. Доказано, что применение жестов-иллюстраторов в обучении иностранному языку младших школьников

способствует быстрому запоминанию и воспроизведению слов по их жестам-символам. Имплементация невербальных средств коммуникации вместе с вербальными при изучении нового иноязычного лексического материала способствует повышению эффективности освоения учениками младшего школьного возраста иностранного языка.

Ключевые слова: жесты, межкультурная коммуникация, невербальные средства общения, ученик начальной школы.

Lobachova I. Using Non-Verbal Means of Communication in Teaching English to Primary School Children

The article deals with the problem of implementation of non-verbal means of communication with verbal ones in teaching English to primary school-aged children. It is determined that learning a foreign language by primary school children in one time with their mother tongue (from the first form) involves to search new concepts of mastering foreign educational material adequate to the age and psychology of development of primary school children; search approaches that provide educational progress and intensive development of the student's individuality; determining adequate theories, proper technologies and methods of teaching children. Certain conditions for early communicative and psychological adaptation of schoolchildren to the new foreign language world and to overcome language barriers when using a foreign language as a means of communication are to be created at primary school. Classifications of non-verbal means of communication, that exist in scientific sources, to determine the theoretical aspect of the outlined problem are considered. It was found out that the use of depicting gestures enables to primary school-aged children and teacher to overcome lots of difficulties in learning English by a new way. It is proved that the use of gestures-illustrators in foreign language teaching to primary school children promotes rapid memorization and reproduction of words for their gestures-symbols. Implementation of non-verbal means of communication with verbal ones in learning a new foreign language lexical material improves to increase efficiency of mastering a foreign language by primary school-aged children.

Key words: gestures, intercultural communication, non-verbal means of communication, primary school child.

Стаття надійшла до редакції 13.01.2017 р.

Прийнято до друку 24.02.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.